

Walt Whitman, civilismus, volný verš

„Já vzývám život, ať jdu, kam jdu“

Walt Whitman [witmen] (31. května 1819 Long Islandu – 26. března 1892 New Jersey) byl americký spisovatel, básník a novinář; jeden ze zakladatelů moderní americké poezie, průkopník **civilismu**.

Narodil se na Long Islandu ve státě New York v chudé quakerské rodině. Aby mohl finančně podpořit svou rodinu, opustil v roce 1830 školu a pracoval jako poslíček. Od roku 1832 pracoval jako tiskařský učeň, později jako sazeč. V 18 letech (1837) se stal venkovským učitelem a o dva roky

později (1839) vydavatelem, redaktorem a tiskařem malých novin *Long Islander*. O dva roky později (1841) musel tyto noviny opustit. Tehdy začal zveřejňovat své první básně a povídky.

V této době se také začal zajímat o politiku, stal se příznivcem levého křídla demokratické strany. Roku 1846 se stal redaktorem brooklynského časopisu *Daily Eagle*, kde napsal více než 200 úvodních kritik. Pro své radikální názory však byl propuštěn.

Od roku 1848 do roku 1850 vedl noviny s názvem *Freeman*, které odpovídaly jeho radikalismu. Zde bojoval proti otrokářství. Za americké občanské války (války Severu proti Jihu) pracoval jako dobrovolný ošetřovatel. Po válce získal místo úředníka, ale opět byl propuštěn pro svoje radikální postoje.

Roku 1873 prodělal mrtvici a od té doby byl dlouhodobě upoután na lůžko. Předpokládá se, že byl homosexuál či bisexuál.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Literární vlivy a přínos

Whitman tvrdil, že básník vidí nejdál a tudíž jeho „*víra je nejpevnější*“. Příkladně se k tomu, co by se dalo nazvat kosmickým vědomím. Prohlásil, že tato vnitřní inspirace povede k novému řádu básníků, kteří nahradí náboženství, čímž **předpojal tzv. Beat generation**. Tento nový básník bude „*lidský kněz, neuzná za vhodné obhajovat nesmrtelnost nebo Boha nebo dokonalost věcí nebo znamenitou krásu a skutečnost duše*“.

Whitman ovlivnil mnoho amerických básníků.

Doplň:

Walt Whitman byl [] spisovatel, básník a novinář; jeden ze zakladatelů moderní americké poezie, průkopník uměleckého směru [].

Narodil se v chudé rodině. Kvůli těžké ekonomické situaci rodiny bylo jeho dětství spíše problematické. Aby mohl [] svou rodinu, opustil v roce 1830 školu a pracoval jako poslíček. Od roku 1832 pracoval jako tiskařský učeň, později jako sazeč. V 18 letech (1837) se stal venkovským učitelem a o dva roky později (1839) vydavatelem, redaktorem a tiskařem malých novin *Long Islander*. O dva roky později (1841) musel tyto noviny opustit. Tehdy začal zveřejňovat své první [] a povídky.

Od roku 1848 do roku 1850 vedl noviny s názvem *Freeman*, které odpovídaly jeho [] Zde bojoval proti otrokářství. Za americké občanské války (války Severu proti Jihu) pracoval jako [] Po válce získal místo úředníka, ale opět byl propuštěn pro svoje radikální postoje.

Roku 1873 prodělal [] a od té doby byl dlouhodobě upoután na lůžko. Předpokládá se, že byl [] či bisexuál.

K zamyšlení...

Whitmanovo filozofické prohlášení:

„Takto bys měl konat: Miluj zemi a slunce a zvěř, opovrhuj bohatstvím, dávej almužnu každému, kdo si o ni řekne, zastávej se hlupců a bláznů, věnuj své příjmy a práci druhým, nenávid' tyrany, nepři se o Bohu, k lidem buď trpělivý a shovívavý, neskláněj se před známým ani neznámým nebo před mužem či muži, jednej upřímně se silnými nevzdělanými osobami a matkami od rodin, čti tyto stránky na otevřeném povětří v každém období každého roku, přebírej si vše, co tě učili ve škole nebo kostele, neb co ti řekly knihy, opusť vše, co zraňuje tvou duši a ty sám budeš velkou básní a dosáhneš nejbohatší plynulosti nejen slov, ale i tichých linek rtů a tváře a řas a každíčkého pohybu tvého těla.“

Walt. Whitman

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Whitman byl ovlivněn, antickými, středověkými i novověkými mysliteli a básníky. Chápal moderního básníka jako někoho, kdo přidává **nové věci do starého dědictví**. Proto obdivoval Platóna, Starý zákon, Korán i Hegela zároveň. U všech oceňoval snahu o zachycení „**vesmírné mravnosti**“ z které pak sám Whitman konstruoval svůj mírně utopický koncept demokracie.

Jako přímá reakce na **filozofický koncept dobra a zla u Hegela** vznikla báseň **Roaming in Thought** (Když jsem putoval v myšlenkách). Báseň sympatizuje s Hegelovým přesvědčením, že **zlo ve společnosti není přítomno, že se objevuje až s činem**, což vyhovovalo Whitmanovu optimismu:

*„Roaming in thought over the Universe, I saw the little that is
Good steadily hastening towards imorality,
And the vast all that is call'd Evil I saw hastening to merge itself
and become lost and dead.“*

*„Když jsem putoval v myšlenkách po vesmíru, viděl jsem to
málo, čím je dobro, vytrvale spěchat k nesmrtelnosti,
A viděl jsem to obrovské všechno, nazývané zlo, spěchat
ponořit se, být ztraceno a mrtvé“*

Pro nás je nyní důležité sledovat texty a básně o důležitosti duchovního vzruchu, které polemizují s námitkami, pro které byl a je Whitman souzen hlavně za nezřízené, naturalistické popisování tělesnosti. Je totiž také důležité sledovat, s jak „nezřízenou úctou“ na druhé straně **velebil snad veškeré projevy duchovnosti a náboženství**: „*Vrcholem literatury a básnictví bylo vždy náboženství – a vždycky bude. Indická Vedanta, Zarathustrovi Gathas, Talmud Židů, Starý zákon, Evangelium Ježíše Krista a jeho učedníků, díla Platónova, Mohamedův Korán, Edda Snorrova a tak dále až na naši dobu k Swedenborgovi a k neocenitelným dílům Kantovým a Hegelovým – tyto výtvořiny představují skutečné vrcholy literatury, její výšiny, tyčící se jako velká horstva země: v těchto výtvořech, jedině v takových básních (...) nikdy nechybí tón náboženský: vědomí tajemství, tušení budoucna, neznáma, božství, které je ve všem a nade vším...“*

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Song of myself (Zpěv o mně):

*„NEPOHRDÁM vámi, kněží všech dob a všech zemí,
má víra je největší z věr a nejmenší z věr,
Zahrnuje starodávný kult i moderní
a všechny mezi starodávným a moderním,
Věřím, že za pět tisíc let se znovu vrátím na svět,
Čekám na odpověď věštců, uctívám bohy, zdravím slunce,
Je mi fetišem první skála nebo pařez, mávám kouzelnými
hůlkami v kruhu obilí,
Pomáhám lamovi nebo brahmínovi čistit lampy před modlami,
Tančím ulicemi ve fallickém procesí, ve vytržení a askesi
Přemítám v lesích,
Piju medovinu z lebky, obdivuji šastry a vědy, uctívám korán,
Stoupám na obětiště potřísněné krví od kamene a nože,
biju na buben z hadí kůže,
Přijímám evangelia, přijímám
onoho, jenž ukřižován, vím,
jistě, že byl božský,
Klečím při mši, vstávám k modlitbě puritána, nebo trpělivě
sedím v kostelní lavici,
Blábolím a slintám pěnu v šílené křeči, nebo čekám
zmrtvělý až mne můj duch vzbudí, (...)
Patřím k navíječům
zlatého kruhu (...)*

Úkoly pro práci s textem v hodině

1. Charakterizujte na základě ukázky, do jaké role se Whitman stylizuje.

Civilismus

Optimismus vycházející z cítění prahu nového světa dával vzniknout nejrůznějším směrům a hnutím v literatuře. Jedním z nich byl civilismus. Mezi hlavní aktéry vdechnuvší tomuto uměleckému směru život a motiv je počítán Whitman právě pro své opěvování technického pokroku a hodnocení sociálních otázek ve smyslu rovnosti lidských možností a práv, a to s realistickou básnickou dikcí. I když si Whitman ponechal jistý transcendentalistický mystický přístup, tajemné hodnoty života nakonec našel v tom, co přímo cítil a viděl. Probuzení sociálních otázek, odvrát od dekadentní bezvýhodnosti a snaha o nadosobní předmětnost formulovaly celý směr civilismu. To, proč je také Whitman považován za budovatele civilismu, je „civilní“ cítění, kdy usiloval, jakožto básník-dělník, aby literatura odhlédla od vybraných salónů a přihlédla k dělníkům a obyčejným lidem, protože demokratický spisovatel je ten, kdo ničí staré mezníky pýchy a módy; povznáší ty, kteří dlí nízko, a ponižuje ty, kteří jsou vysoko.

Úkoly pro práci s textem v hodině

1. V předchozím textu podtrhněte, proč je Whitman považován za budovatele civilismu. Se svým řešením seznámte spolužáky.

Oslava práce obyčejných lidí zaznívá v **A song for Occupations** (Zpěv pro zaměstnání):

„Zpěv pro zaměstnání!

V práci strojů a řemesel, v práci na polích nacházím vývoj

A nacházím věčný význam.“ (...)

evropský
sociální
fond v ČR

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dále jde sám autor jako příklad, jak by si měl člověk sám sebe vážit, ať už je jeho postavení jakékoli:

*„(...) Nejsem ani sluha, ani pán,
Nepřijímám vysokou mzdu dřív než malou, dostanu svoje,
ať mne používá kdokoli,
Budu rovný vám a vy budete rovni mně. (...)“*

A dále v oddíle 31. pracuje s velikostí a malostí nejenom metaforicky, ale i doslovně:

*„VĚŘÍM, že stéblo trávy není míň než denní dílo hvězd
A mravenec je stejně dokonalý a zrnko písku jako vajíčko
Střízlíka
A rosnička je mistrovským dílem všemohoucnosti
A všední ostružina byla by ozdobou nebeských síní
A nejtulejší sval mé ruky se vysměje každému soustrojí
A kráva žvýkající se skloněnou hlavou předčí každou sochu
A myš je zázrak dost veliký, aby zamrazilo sextiliony nevěřících“*

Práce ve skupině:

1. V ukázce je motiv **stébla trávy**, za jehož použitím zrovna v této souvislosti můžeme možná vidět poukaz na smysl celé této sbírky. Pokuste se ve skupině o výklad.
2. Všimněte si hromadění metafor.

Civilizační optimismus projevující se v literatuře vystřízlivěl po 1. světové válce. Typickým příkladem je Eliotova Pustina, kde podal obraz člověka opuštěného přírodou, vyrostlého v umělém a zmechanizovaném prostředí velkoměsta.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Forma ustupuje obsahu – volný verš

Veškeré ukázky Whitmanových básní jsou ve formě tzv. *volného verše*. Abychom ale prokázali tuto formu jako výsledek jistého intelektuálního či duševního snažení, je nutné nejprve vyvrátit mýtus o tom, že psal v tomto zdánlivě primitivním stylu pro nedostatek rýmového umu. Jedna z jeho prvních básní uveřejněná v protiotrokářských novinách se jmenovala **Song for Certain Congressmen** (Pro členy jistého kongresu) a byla velice prostá, naplňujíc ještě konvenční rýmovou formu:

*„We are all docile Dough-Faces,
They knead us with the fist,
They, the dashing southern lords,
We labor as they list;
For them we speak—or hold our tongues,
For them we turn and twis. (...)”*

*„Jsme všichni měkcí slaboši,
hnětou nás pěstí svou,
hřbet krčíme, jak na Jihu
si páni zamanou,
hned mlčíme, hned voláme,
sotva jen prstem hnou. (...)”*

Whitman prožil válku Severu proti Jihu jako dobrovolný ošetřovatel. Básně inspirované tímto tématem vykazovaly větší či menší přítomnost jistého metra. Když slýchal z dálky rány děl a pravidelné burcující bubnování, odráželo se to i v jeho tvorbě. Celé téma války vykryštovalo ve sbírku *Drum-Taps* (Rány na buben). Byly to básně pro Whitmana rozhodně méně charakteristické. Byly krátké a více konvenční.

Metrum a rýmy jsou opravdu pouhými záblesky konvenčních metod a jsou užívány veskrze pro zdůraznění jisté nálady, tématu – k lepšímu vcítění se do

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

daného obrazu. Whitmanovi se podařilo vybudovat rytmické opakování vět a řádků bez nastavení řádného metrického vzoru. Tento přístup vzešel z výše zmíněné snahy o podřízení se výrazu myšlenky. Ve svém důsledku Whitman bortil z metrických zásad vše, co by mu mohlo jakýmkoli způsobem překazit požadovaný efekt.

Z tohoto důvodu a přesvědčení tedy vzniká fenomén, který bývá většinou nazýván volný verš. Ačkoli Whitman nebyl prvním, jehož tvorba se na něj obrátila, byl rozhodně jedním z prvních, kdo s ním nakládal v tak ucelených souvislostech a jehož nakládání s ním bylo velmi přesvědčivé.

S.K. Neumann

volný verš je „úžasný nástroj, bez kterého není vůbec možný moderní pathos, ten prostý, drsný, nikoli ze vznešených gest, nýbrž z vnitřní pravdivosti vyplývající pathos, jenž se tolik podobá kovové písni vycházející z veliké moderní stroje.“

Civilismus ve filmu

Mnohem později než v poezii se civilismus se na krátkou dobu promítl i do filmu. Nejvýrazněji to bylo ve Velké Británii v období let 1940 až 1945. Hlavními představiteli civilismu zde byli David Lean a Carol Reed. Účelem krátké epochy britského civilismu bylo povzbudit tamní obyvatelstvo od válečné deprese a prost velkých gest a slibů mu vštípit, že s určitou dávkou skromnosti, poctivosti a pracovitosti se dá válka (a zobecněně cokoli) překonat. Tento směr se vyznačuje prostým, nijak nerafinovaným ani teatrálním, filmovým stylem, tematicky se drží osudů obyčejných lidí. Často apeluje vytrvalost a houževnatost, a též na existenci skrytých sil, které v sobě i ten nejobyčejnější člověk má, a prakticky vždy ukazuje, že i přes rány osudu se nakonec vše v dobré obrátí.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nejčastěji zmiňovaným filmem civilismu je *Deanovo Moře, náš osud* (In Which We Serve, 1942). Vypráví příběh námořníků lodi Torrin a jejich vzpomínání na dobu před vyplutím. Například, ve scéně, kdy po potopení německé lodi, britští námořníci vytahují z vody přeživší, jsou němečtí námořníci záměrně vykresleni jako vysílené špinavé zubožené trosky, což soudobým divákům podvědomě vtisklo paralelu, že každý nepřítel se dá porazit. Z tohoto hlediska lze vybrané scény britského civilismu přiřadit k propagandě (ovšem, zřejmě v tom pozitivním slova smyslu).

Referát: Doložte prvky civilismu v díle dalších autorů: Émile Verhaerena, Stanislava Kostky Neumanna, Josefa Hory, Josefa Škvoreckého, autorů skupiny 42.

Pojmy:

Civilismus, též **civilizační** či **civilní poezie** je tendence v poezii konce 19. století a prvního dvacetiletí 20. století. Soustřeďuje se na zobrazení technických vymožeností, moderního života a civilizace. Oslavuje všední věci a lidskou práci....

Volný verš je verš, v němž se zásadně nepracuje s žádnými obvyklými prvky prozodie, tj. ani s přízvukem, ani s délkou samohlásek, ani se v něm nevyskytuje konstantní počet slabik ve verši.

Je však možné, že se ve volném verši pracuje s dalšími prvky, které naproti tomu nevyužívá obvyklá prozodie, jako je například **tempo** či **větná intonace**. Může se v něm ale pracovat s **rýmem**, **asonancí** či dalšími prvky, poměrně častým prostředkem je také vynechávání interpunkce, častá je také práce se syntaxí.

Volný verš je velmi rozšířen v moderní poezii jako projev opovrhování konvencemi „staré“ literatury, které pro řadu současných básníků představuje mj. vázaný verš.

*Ale i v noci pracuje centrála hlavy.
Drnčí v ní telefony a svítí signály.
Tvé srdce všechno slyší a cítí.
Nepřestříhl jsi dosud drát
a v zubech nepřekousl pupeční šňůru.
A život jednou prožitý tak rychle nezhasne.
Doznívá dlouho, bolí, sálá a žhne.
(Vilém Závada: Poslední rozloučení)*